

Käsittämätön juttu

Erikoiskirjeenvaihtaja Erkki Toivanen sai Aamulehdessä (12.8.) kiitosta selkeästä uutisoinnistaan. Toivanen paljastaa menestyksensä salaisuuden: ”Teen juttuni aina yhdelle ihmiselle. Hän on kuvitteellinen Iisalmen pitäjässä asuva Manta Mönkkönen – viisas kansannainen, joka on kiinnostunut monista asioista. En saa missään nimessä yliarvioida Mantan tietoja, enkä aliarvioida hänen älykkyyttään.”

Lehtikielen huoltaja ei juuri törmää juttuihin, joissa lukijaa olisi aliarvioitu ja jotka olisivat liian yksinkertaisesti tai helppotajuisesti kirjoitettuja. Sen sijaan sellaisia kirjoituksia kyllä näkee, joiden ymmärtäminen vaatisi lukijalta kykyä lukea toimittajan ajatuksia. Pitää muistaa, että yksi lehdistön perustehävistä, tiedonvälitys, onnistuu vain sillä edellytyksellä, että lukija ymmärtää, mitä toimittaja kirjoittaa. Lehtijutun ymmärrettävyyteen vaikuttaa ennen kaikkea se, millainen kieliasu jutulle on annettu. Tavattomatkin asiat voi sanoa tavallisin sanoin – tai sitten päinvastoin: tavallisesta asiasta voi kirjoittaa tavattoman hankalasti.

Nyrkkisääntö voisi olla, että lukija ei tarvitsisi sivistyssanakirjaa tai englannin pitkää oppimäärää päivälehteään ymmärtääkseen. Etenkin kulttuurisivuilla huomaa silloin tällöin, että korkeakulttuurista kirjoitetaan korkealentoisesti. Lukijaa hämmennetään musiikkiammattilaisten termeillä: on ”credo”, ”glissando” ja ”koloratuuriaaria”, ”ensembletyöskentelyä” ja ”virtuosista detaljitöitä”. Toki muillakin osastoilla kirjoitetaan ”transparenttisuudesta”, ”hybrideistä”, ”desinfektoreista” ja ”balansseista”. Usein käy myös niin, että kieli vaihtuu englanniksi kesken juttun, kun kerrotaan ”burn outista”, ”grand old ladysta” ja ”e-mailista”. Vierasperäiselle sanalle on useimmiten olemassa hyvä suomenkielinen vastine, mutta jostain syystä sitä ei käytetä. Lehtikieli ei ole taidekieltä. Kovin maalauksellisella tasolla kuitenkin liikutaan, kun kirjoitetaan, että ”nimillä ja historialla paikalleen naulitusta arkielämästä vapaa animaalinen seksi luo sidoksen ajalehtivien ihmispursien välille”.

Maakuntalehdet yrittävät vedota lukijoihinsa murteella, yhteiseksi ajatellulla kielimuodolla. Näin tekevät ainakin pohjalaislehdet, joiden jutuissa vilahtelee oman läänin murretta. Lehden kohderyhmä voi kuitenkin olla arvaamaton:

jos vaikkapa hämäläinen muuttaa Vaasaan, ei yhteistä murretta löydy. On siinä hämäläisellä ihmettelemistä, kun lukee, että ”Nuorisoseurantalo rakennettiin kökällä” ja että ”Latvalan Fiinan mies oli sopeva”. Selitettäköön, että kökkä tarkoittaa talkoita, eli kökällä tehty on yhtä kuin talkoilla tehty. Sopeva puolestaan on asiayhteydestä riippuen kiva, mukava tai suloinen.

Sanomalehteä ei lueta kuin koulukirjaa. Jos jotain virkettä ei ensilukemalla ymmärrä, niin tuskin voi olettaa, että aamukahviaan siemaileva lukija jaksaa tankata virkettä ja miettiä, mitä se tarkoittaa. Vanha neuvo kuuluu, että lehtikieli suosii yhden idean virkkeitä. Tästä huolimatta palstoilla näkee virkkeitä, jotka pituudellaan ja monimutkaisuudellaan vetävät vertoja lakikielelle. Jos virkkeessä on 39 sanaa eikä yhtään pilkkua, ei lukija pääse vetämään henkeä: ”Toisella jaksolla Sami Lamminen tasoitti ottelun ja sitten Lammisen kaadosta tuomitusta rankkarista Juha-Pekka Torvinen vei vieraat 1-2 johtoon JJK-J:n vielä tasoittaessa 2-2 numeroihin ennenkuin Ilves heitti vaihdosta Eetu Tammisen kentälle ja tämä puski Jaakko Laitisen keskityksestä Ilveksen 2-3 ansaitun voittomaalin.”

Varsinkin byrokraattiset tekstit ja hallintokieli vaativat reipasta suomentamista. Lukija voi jäädä ihmettelemään, mitä tarkoittaa, että ”hallinto-oikeuden mukaan valtuuston valituksenalainen päätös ei koske kunnan jäsenten etua, oikeutta tai velvollisuutta sillä tavalla, että heitä olisi pidettävä asianomaisina tai että heitä olisi tällä perusteella tullut kuulla ennen päätöksen tekoa”.

Uudet ilmaukset saavat nekin lukijat ymmälleen. Nimimerkki ”Putosin kärryiltä” ihmettelee Aamulehdessä (24.10.): ”Mitä kieltä eTampere on, e-kieltä, euroopankieltä vai mitä? Miten eTampere lausutaan? Eetampere niin kuin eepilleri?”

FM Katariina Ruohomäki on tutkija Vaasan yliopistossa.

Hän toimii myös kielenhuoltajana Aamulehdessä ja

Pohjalaisessa, joista jutun lainaukset on otettu.

Sähköposti: kmr@uwasa.fi